

A?

Aalto-universitetet
Högskolan för
elektroteknik

Kommunikatio- akustiikan perusteet

Ville Pulkki

A?

Aalto-universitetet
Högskolan för
elektroteknik

Mitä on akustiikka?

Akustiikka

- 1) ääntä tutkiva tiede ja sen tekniset sovellukset
- 2) suljetun tilan (huoneen) kuuluvuus, kaiuntasuhteet

Ääni

- 1) kuulohavainto korvassa
- 2) värähtely, joka voi aiheuttaa kuulohavainnon (esim. ilmanpaineen vaihtelu äänitaajuudella, sähköinen tai digitaalinen signaali)

A?

Aalto-universitetet
Högskolan för
elektroteknik

Akustiikan haaroja

Huoneakustiikka

Ilmakehän akustiikka

Vedenalaisakustiikka

Kvanttiakustiikka

Meluakustiikka

Puheteknologia

Äänentoisto (Audio)

Psykoakustiikka

...

A?

Aalto-universitetet
Högskolan för
elektroteknik

Miksi sitten akustiikkaa tutkitaan ELECissä?

**Akustiikka ei ole sidottu tiettyyn tieteenalaan,
akustiikan tutkimus voisi olla kouluissa SCI, ELEC,
ENG, ARTS.**

Monilla tieteenaloilla on omat akustiset ongelmat

- **SCI: äänen käyttäytymisen mallinnus**
- **ELEC: ääni telekommunikaatiossa, äänentoisto,
puhelimet**
- **ENG: koneiden värähtelyt, talojen ääneneristys**
- **ARTS: taidepläjäykset, konserttitalit?**

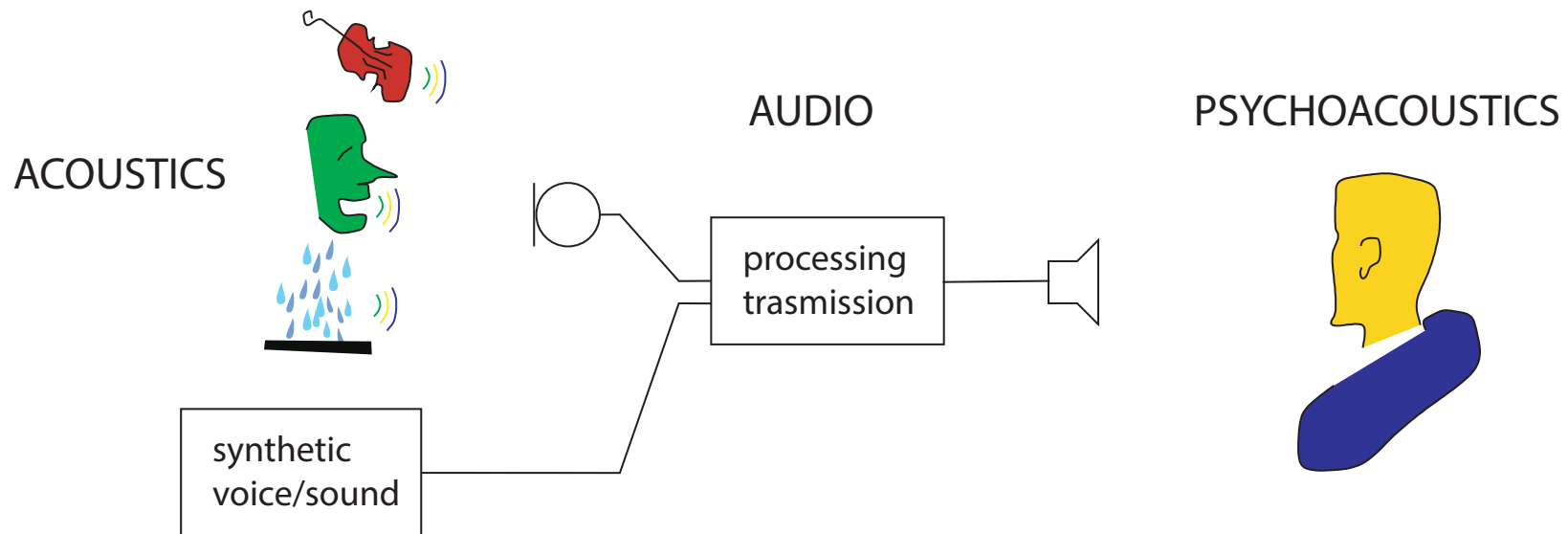
A?

Aalto-universitetet
Högskolan för
elektroteknik

Mitä akustiikkaa lukenut henkilö tekee?

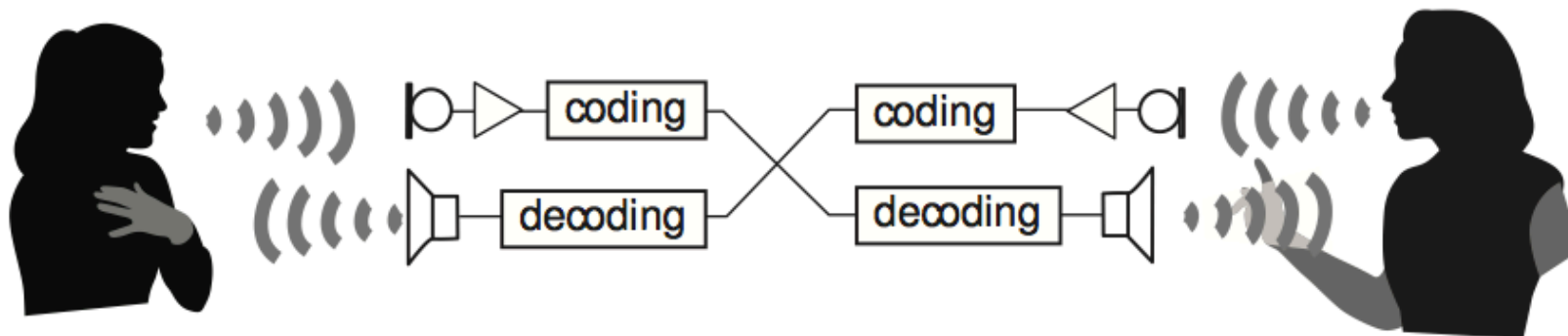
- **audio-DSP:n kehitys (nokia, huawei, intel, skype, apple, dolby, philips)**
- **audiolaitteet (genelec, savox, goertek, nokia)**
- **akustiikkakonsultti (akukon, ramboll, helimäki, sito)**
- **muut (VTT tampere+helsinki, työterveyslaitos, ministeriöt, aalto, koulutus)**

Mitkä akustiikan ilmiöt liittyvät informaatioteknologiaan

Esimerkkejä kommunikaatioakustiikkaan liittyvistä teknologioista

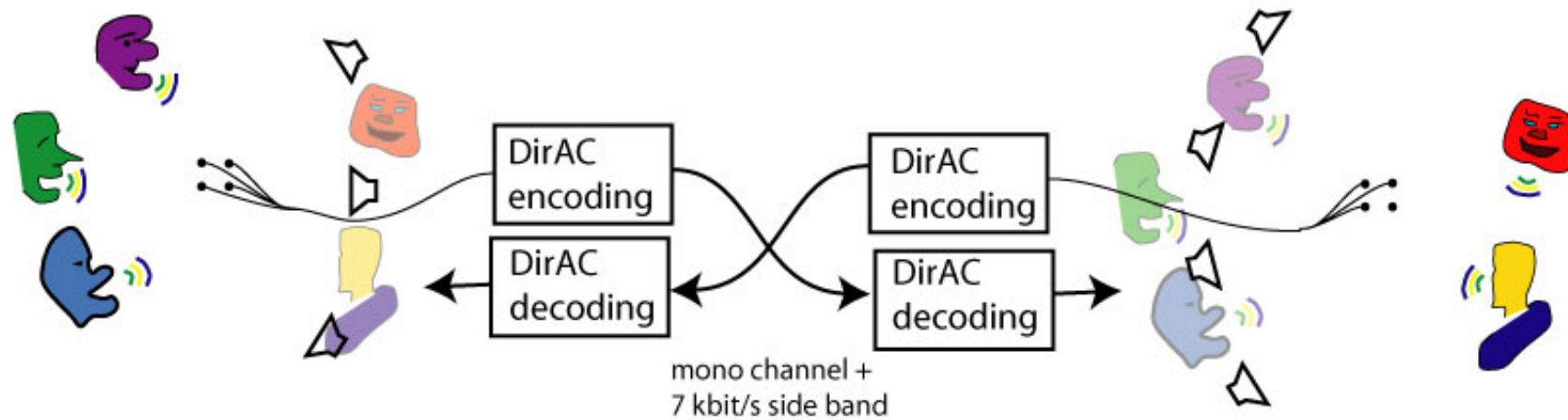
Äänen koodaus ja välitys puhekommunikaatiota varten

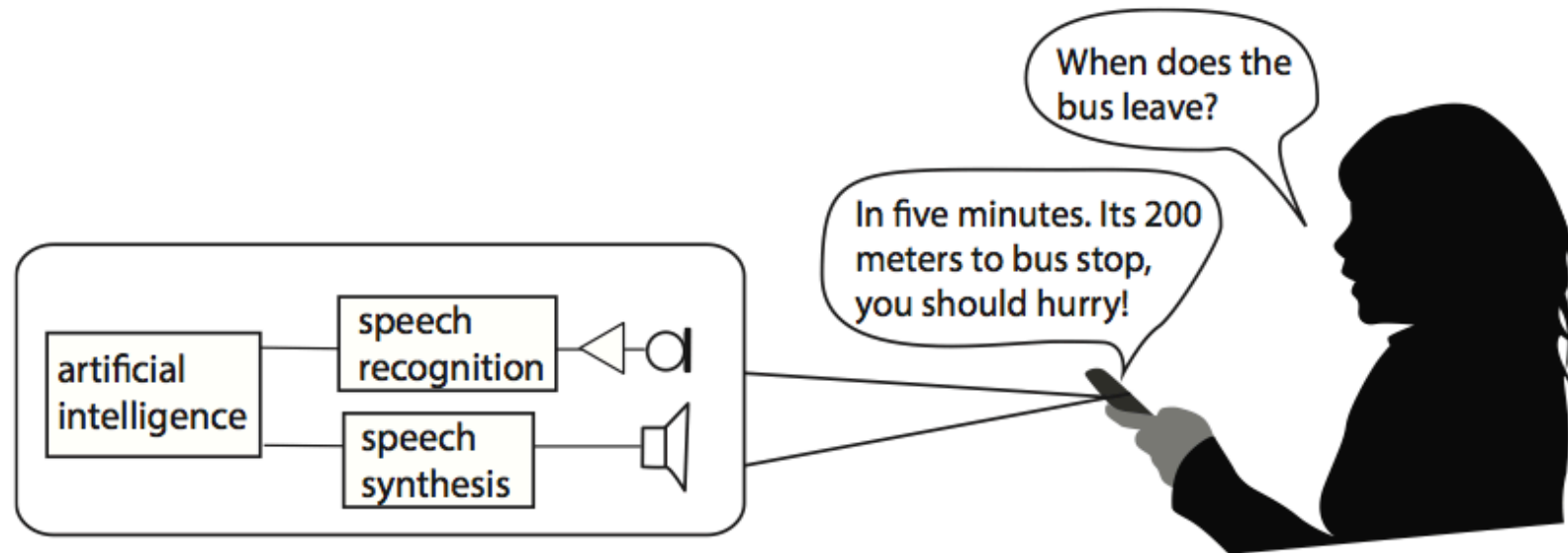
Figure 4 Speech communication through a technical transmission channel.

Telekonferenssit, tilaäänien analyysi ja synteysi

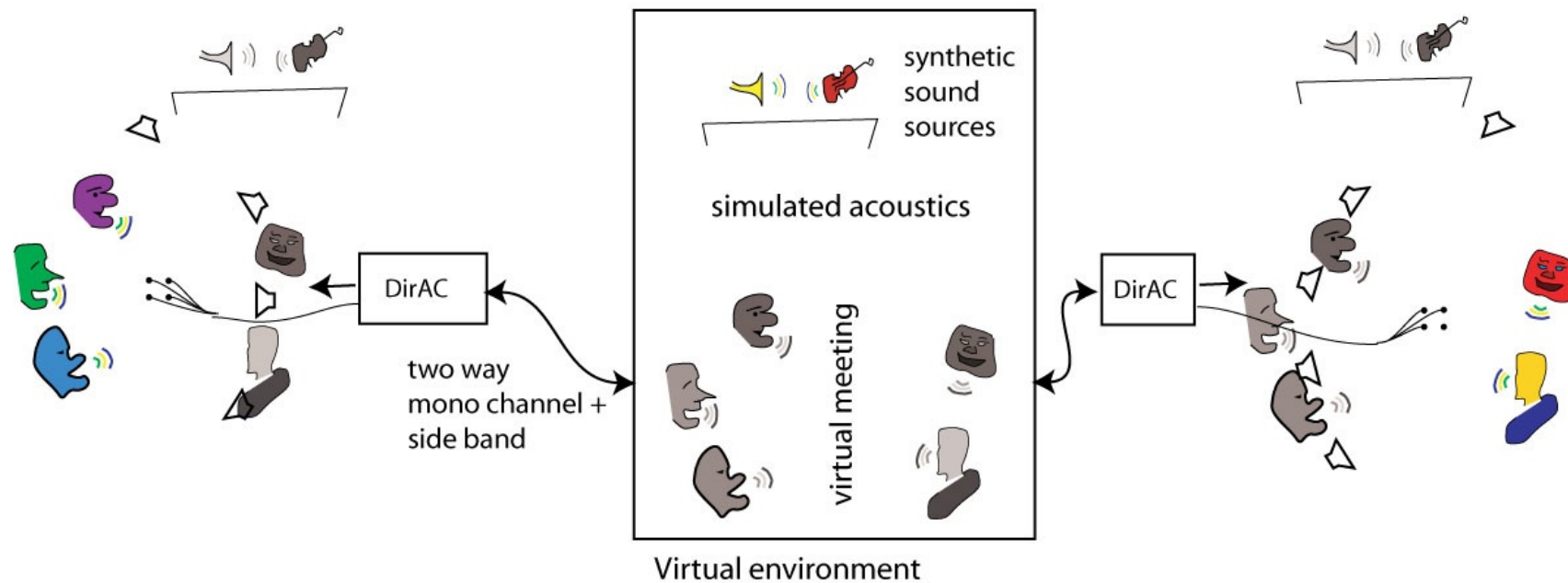

Puheella ohjattava 'älykäs' laite

Figure 5 Man-machine communication by voice.

Usean käyttäjän virtuaalimaailmat, tilaäänien synteesi ja toistaminen

Mitkä akustiikan ilmiöt liittyvät informaatioteknologiaan

- **Äänilähteet (puhe, musiikki, luonto)**
- **Synteettiset lähteet (puhesynteesi, musiikki)**
- **Äänen käyttäytyminen huoneissa**
- **Mikrofonit / kaiuttimet**
- **Äänen käsittely ja koodaus**
- **Äänen välitys**
- **Havaitseminen**

Muutamia akustiikan peruskäsitteitä

Aallot

Ääniaallot, valoaallot, veden aallot, sokkiaallot, radioaallot, röntgenaallot, ...

Kaikki viestintä perustuu aaltoihin (kuva ja ääni)

Aalto kuljettaa mukanaan energiaa ja informaatiota

Aallon etenemisnopeus = taajuus $\times$ aallonpituus
 $v = f \lambda$

Ääniaallot

Ääniaalto = pitkittäinen värähtely kiinteässä aineessa, nesteessä tai kaasussa

Ilmassa (tai muussa kaasussa) ääniaalto ilmenee molekyylien harventumina ja tihentyminä, jotka etenevät

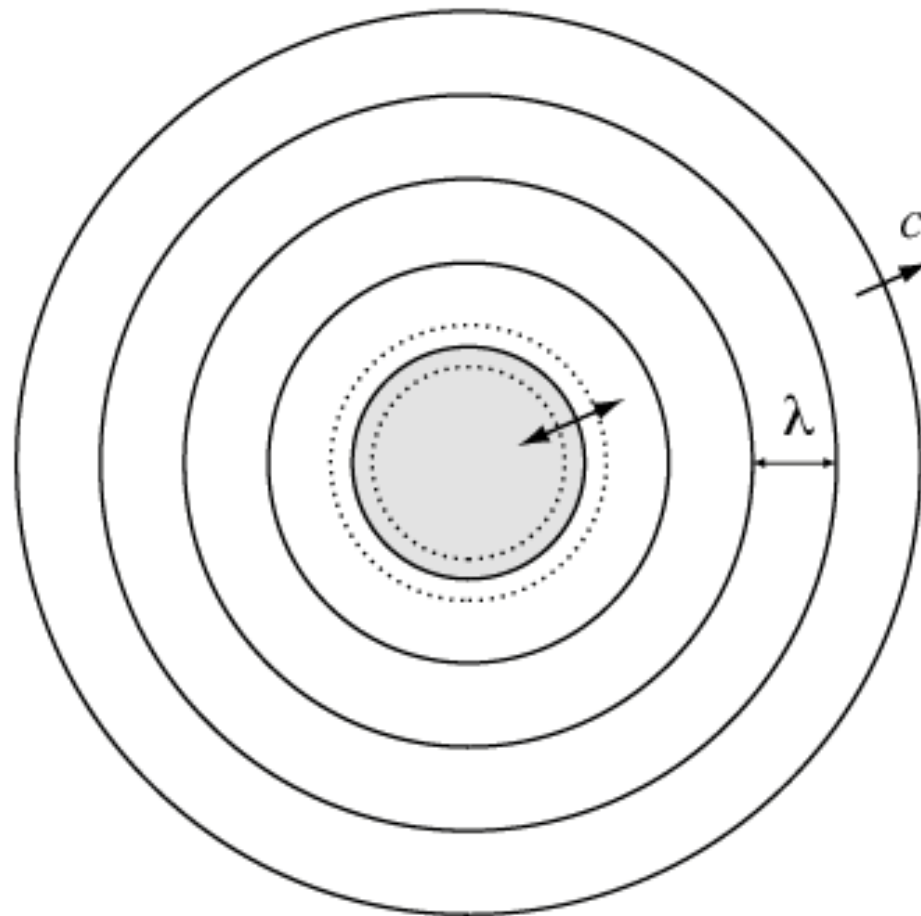
Käytännössä paine-erot ovat hyvin pieniä verrattuna ilmankehän paineeseen

Ääniaallon heijastumista voidaan tarkastella kapeassa putkessa

Palloaalto

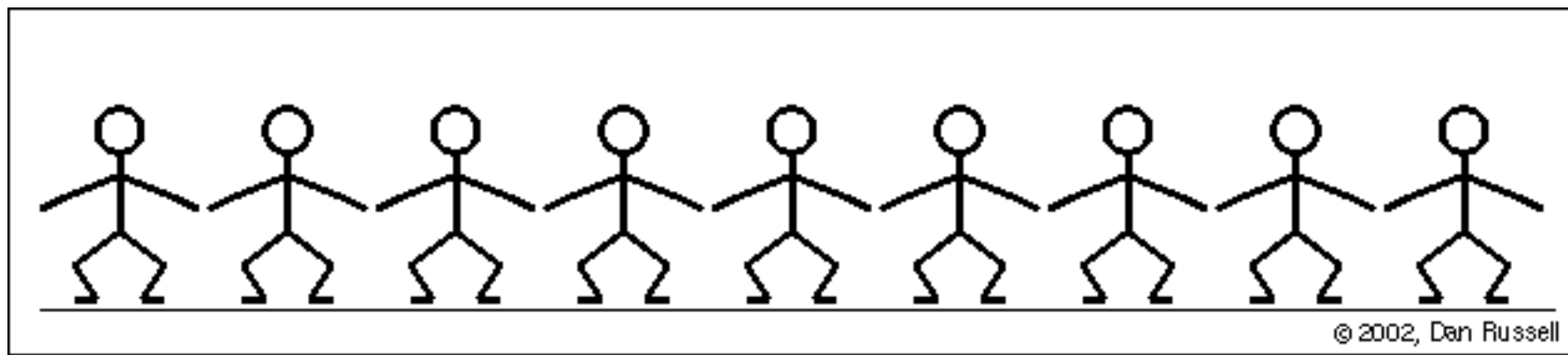
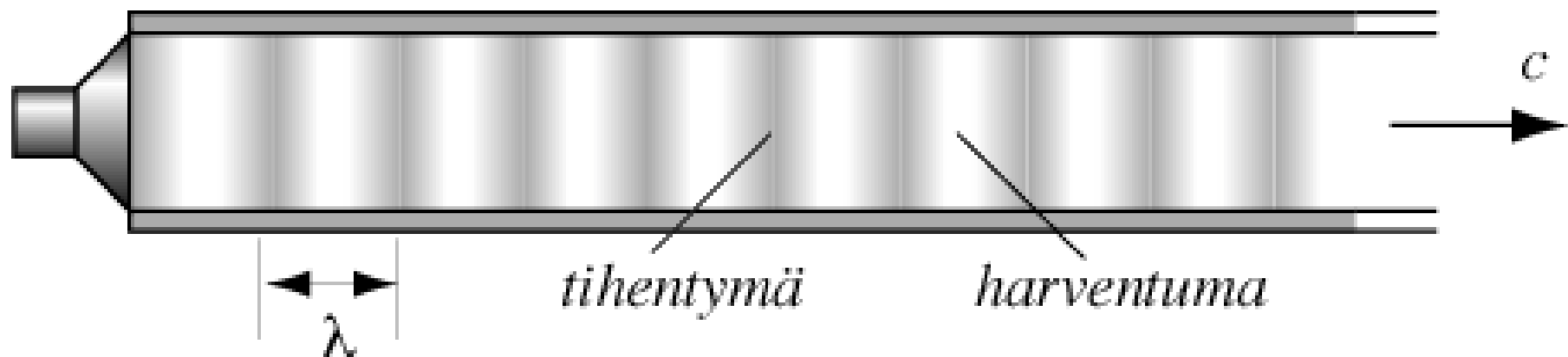
$$p \sim 1/r$$

Paineaallot etenevät
ilmassa nopeudella
 $c=340 \text{ m/s}$

Tasoaalto $p(t)$ putkessa

Aaltojen yhdistyminen

Paineaallot yhdistyvät superpositio-periaatteen mukaisesti.

$$p(t) = p_1(t) + p_2(t)$$

Äänipainetaso

Kuvaa äänenvoimakkuutta verrattuna referenssiäänipaineeseen $p_0 = 2 \times 10^{-5} \text{ N/m}^2 = 20 \text{ } \mu\text{Pa}$, joka vastaa tasoa 0 dB

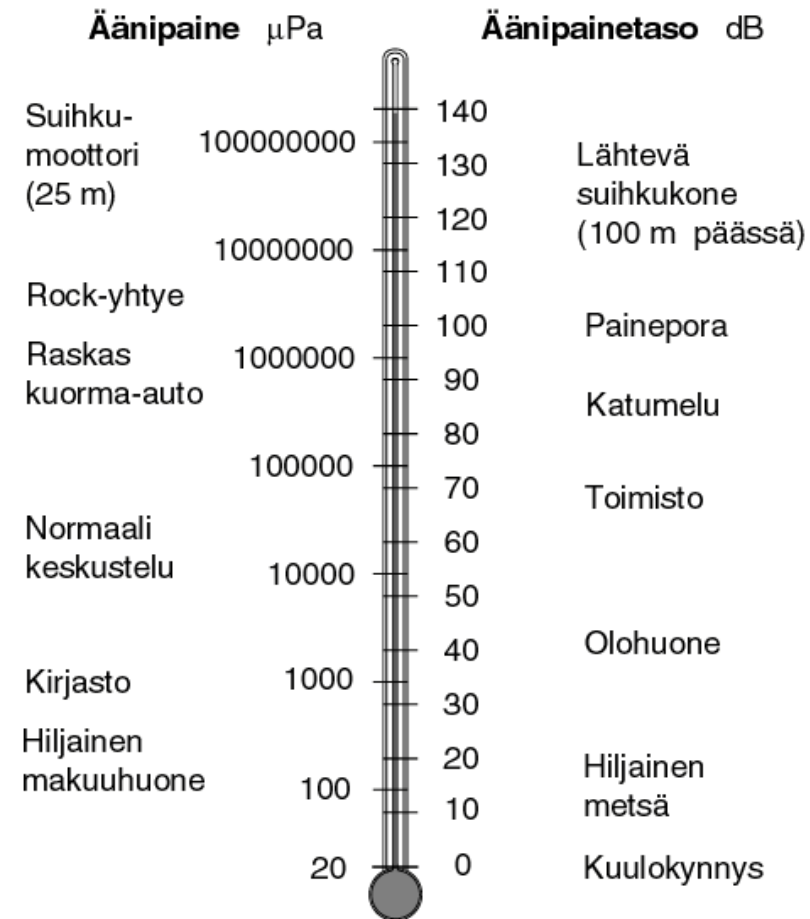
$$L_p = 20 \log \frac{p}{p_0} = 10 \log \frac{p^2}{p_0^2}$$

- Yksikkö **desibeli**, dB
- Belin kymmenesosa (vrt. desilitra, desimetri)

Aalto-universitetet
Högskolan för
elektroteknik

Äänten tasoja

- Kohina, 6 dB askelin
- Kohina, 3 dB askelin
- Kohina, 1 dB askelin
- Puhe, 25, 50, 100, 200cm

Useita äänilähteitä

- Jos 2 korreloimatonta äänilähdettä aiheuttaa kukin 80 dB äänipainetason, ne aiheuttavat yhteensä 83 dB:
- Syy: ääniteho kaksinkertaistuu eli äänipainetason nousu on $10 \log(2) = 3,0103 \text{ dB} \approx 3 \text{ dB}$
- Jos 2 äänilähdettä ovat korreloivia (esim. kaksi samaa ääntä) ja samanvaiheisia, niiden yhdistäminen aiheuttaa 6 dB:n nousun äänipainetasossa
- Äänet voivat yhdistyä toisiinsa kumoten tai vahvistaen
- Jos kummankin amplitudi on A, niiden yhdistyessä amplitudi voi olla jotain 0 ja 2A:n välillä taajuus- ja vaihesuhteista riippuen

Jälkikaiunta

Äänilähde jätetään päälle ajaksi T

- Äänitaso kasvaa portaittain
- Äänitaso vaimenee eksponentiaalisesti, kun lähde on sammutettu

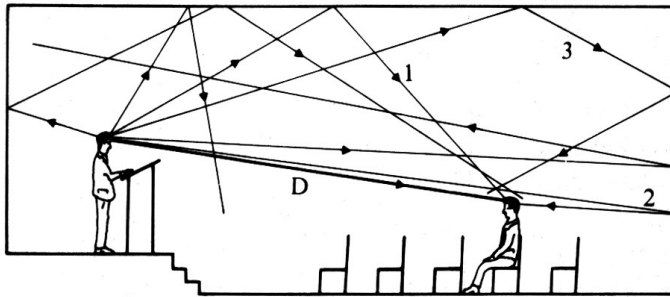
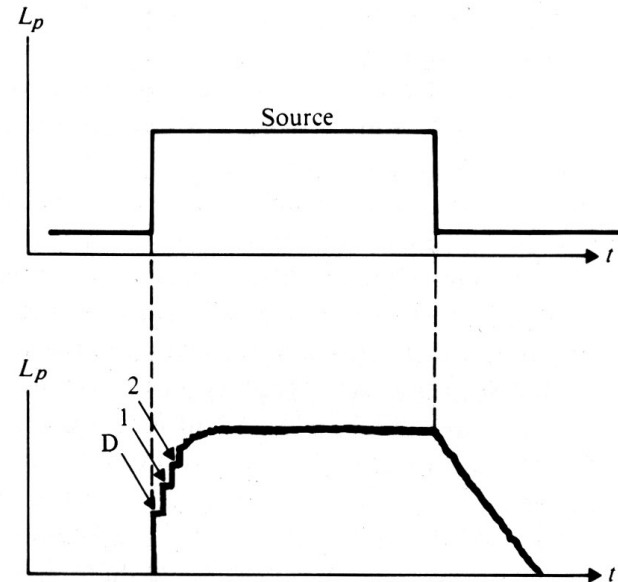
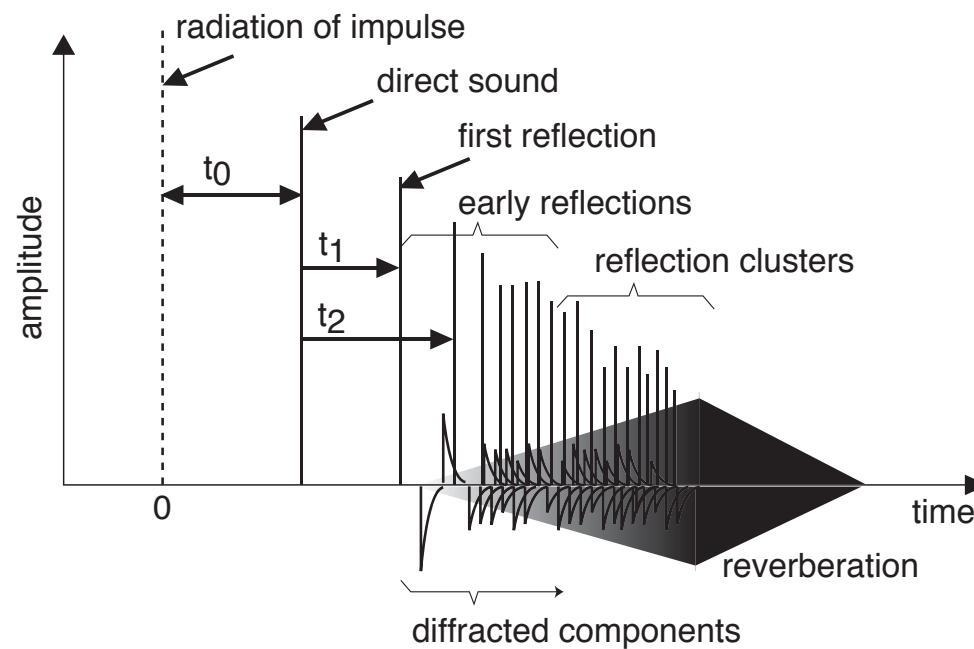

FIG. 23.5

Impulssivaste

Lähde emittoi yhden impulssin. Mitä näkyy vastaanottajalla?

Jälkikaiunta-aika

- **Äänen vaimenemisaika huoneessa riippuu huoneen koosta sekä pintojen ja esineiden absorptiosuhteesta**
- **Sabinen kaava jälkikaiunta-ajalle (W. Sabine, 1922):**

$$RT = 0,161 \text{ s/m} \frac{V}{A}$$

- missä V on huoneen tilavuus ja A on absorptioala [sabin, m²]

- **Yleensä mitataan T60 eli aika, jossa ääni vaimenee 60 dB**
  - Voidaan mitata 30 dB:n vaimenemisaika ja kertoa kahdella
- **Jälkikaiunta-aika voi olla hyvin erilainen eri taajuuksilla**
  - Voidaan käyttää keskiarvoa tai taajuuden 500 Hz arvoa

Jälkikaiunta-aika

Esimerkki:

kovaseinäinen huone (tilavuus V), jonka seinässä aukko (ala A)

Ääni pääsee aukosta ulos, joten absorptioala = A

Muiden pintojen absorptioala on Sa

- S on pinta-ala ja a on absorptiosuhde, joka on selvitettävä

Kokonaisabsorptioala: $A = S_1a_1 + S_2a_2 + S_3a_3 + \dots$

Materiaalien absorptiosuhteita on taulukoissa

Myös huonekalut ja ihmiset absorboivat ääntä

- Otettava huomioon T_{60} :n arvioinnissa

Materiaalien absorptiosuhteita

TABLE 23.1 Absorption coefficients for various materials

Material	Frequency (Hz)					
	125	250	500	1000	2000	4000
Concrete block, unpainted	0.36	0.44	0.31	0.29	0.39	0.25
Concrete block, painted	0.10	0.05	0.06	0.07	0.09	0.08
Glass, window	0.35	0.25	0.18	0.12	0.07	0.04
Plaster on lath	0.14	0.10	0.06	0.05	0.04	0.03
Plywood paneling	0.28	0.22	0.17	0.09	0.10	0.11
Drapery, lightweight	0.03	0.04	0.11	0.17	0.24	0.35
Drapery, heavyweight	0.14	0.35	0.55	0.72	0.70	0.65
Terrazzo floor	0.01	0.01	0.02	0.02	0.02	0.02
Wood floor	0.15	0.11	0.10	0.07	0.06	0.07
Carpet, on concrete	0.02	0.06	0.14	0.37	0.60	0.65
Carpet, on pad	0.08	0.24	0.57	0.69	0.71	0.73
Acoustical tile, suspended	0.76	0.93	0.83	0.99	0.99	0.94
Acoustical tile, on concrete	0.14	0.20	0.76	0.79	0.58	0.37
Gypsum board, one-half inch	0.29	0.10	0.05	0.04	0.07	0.09

Materiaalien absorptiosuhteita

TABLE 23.2 Sound absorption by people and seats, and air absorption

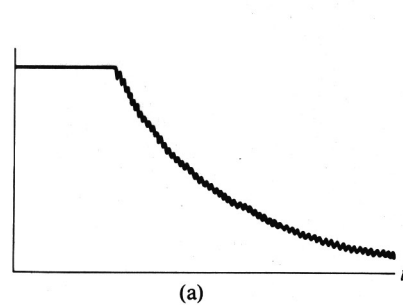
Material	Frequency (Hz)						Unit*
	125	250	500	1000	2000	4000 8000	
Wood or metal seats, unoccupied	0.014	0.018	0.020	0.036	0.035	0.028	m ²
Upholstered seats, unoccupied	0.13	0.26	0.39	0.46	0.43	0.41	m ²
Audience in upholstered seats	0.27	0.40	0.56	0.65	0.64	0.56	m ²
Air absorption (per m ³):							
20°C, 30%	—	—	—	—	0.012	0.038	0.136
20°C, 50%	—	—	—	—	0.010	0.024	0.086

Note: Values of sound absorption are given in m²; to convert to ft², multiply by 10.8. Values of air absorption are given in m⁻¹; to convert to ft⁻¹, divide by 3.3.

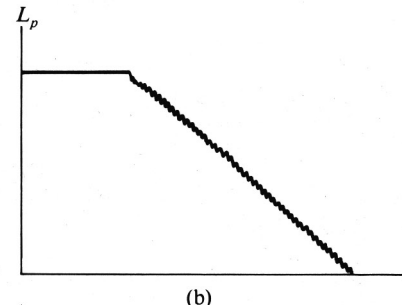
Jälkikaiunta-aika

- Eksponentiaalinen vaimeneminen on lineaarista log-asteikolla, kuten dB-asteikolla

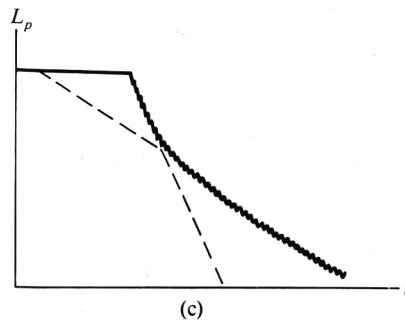
Äänipaineen vaimeneminen

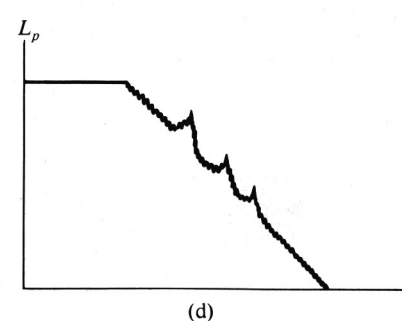
Ääni(paine)tason vaimeneminen

Kaksivaihe- vaimeneminen

Erillisenä erottuvia heijastuksia

Siniääni

Siniääni on yksinkertaisin ääni

$$p(t) = A \sin(f t)$$

A = amplitude

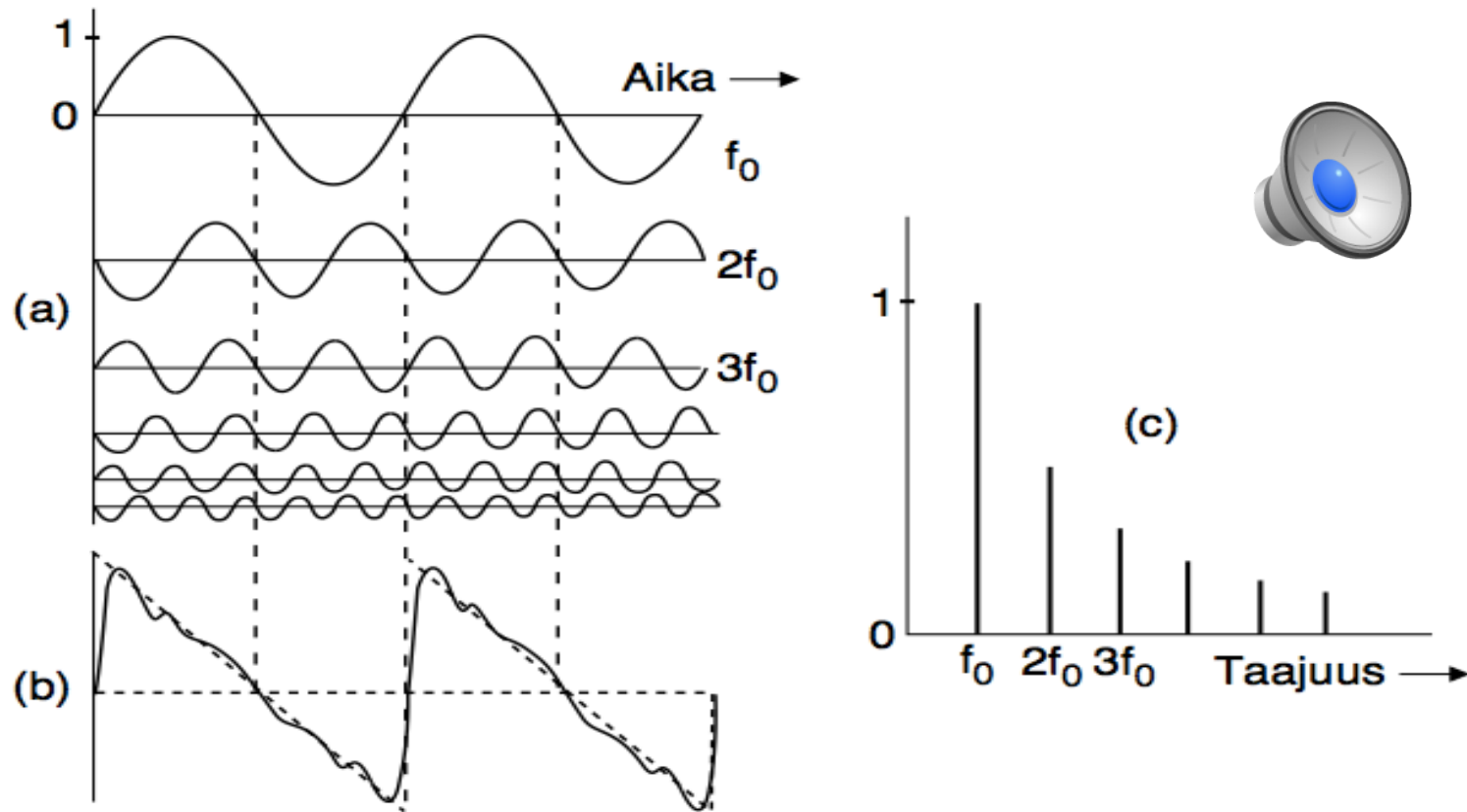
f = taajuus

t = aika

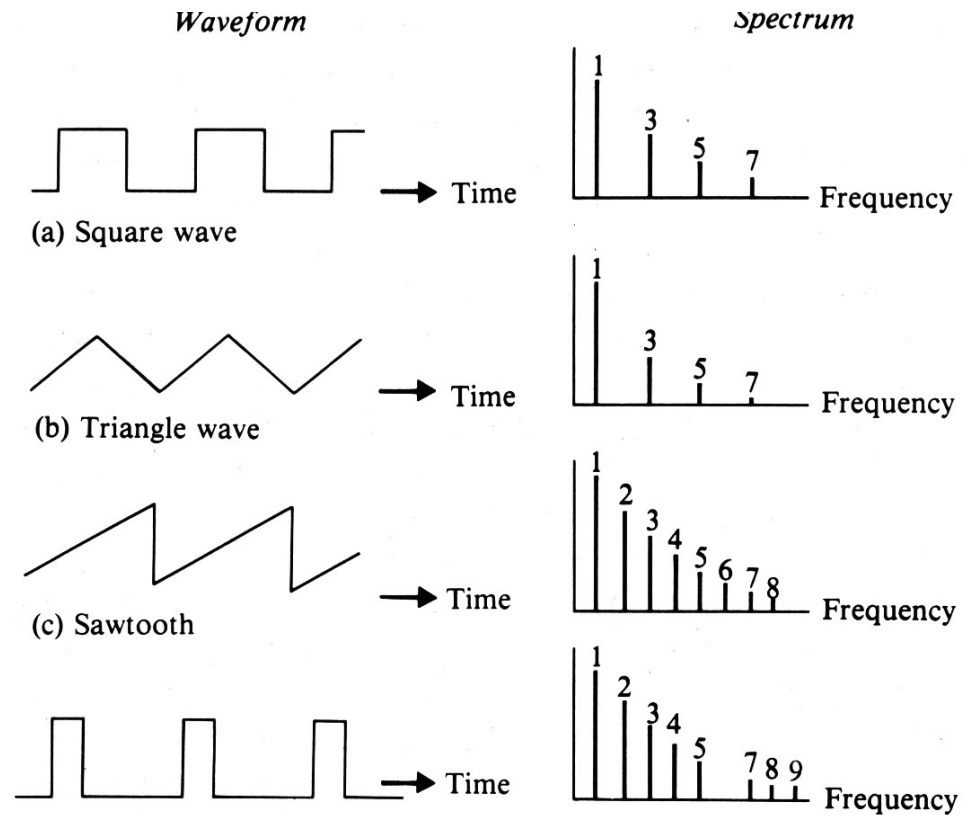
- demo: kuunnellaan sinejä

Siniääni = äänes = äänen harmoninen

Värähtelyn spektrianalyysi

Muutaman signaalin taajuusanalyysi

FIG. 7.11
Spectra of complex waveforms. The square wave and triangle wave are missing all the even-numbered

Kuulon rakenne ja toiminta

Kuulo

Kuuloaisti reagoi äänipaineen vaihteluun

Laaja dynamiikka: suurimman ja pienimmän äänipaineen suhde = 1 000 000 : 1 = 10^6 : 1

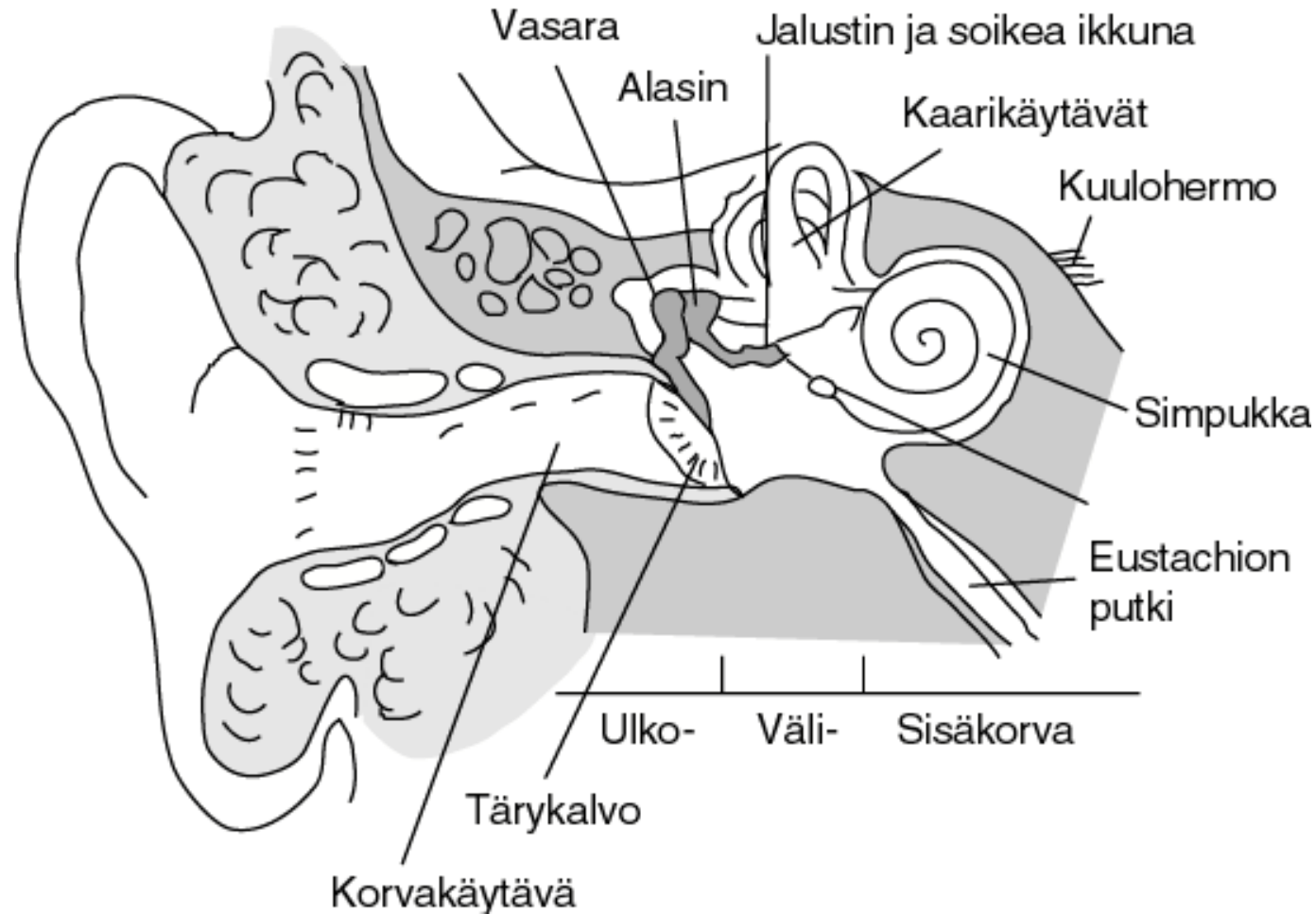
Taajuusalue jopa 20 - 20 000 Hz

Kuulon ominaisuudet muuttuvat iän ja meluallistuksen mukana

Valikoiva aisti

- äänilähteiden erottelu, esim. cocktail-juhlassa
- nukkuminen melussa, herääminen kellon soidessa tai lapsen itkiessä

Korvan rakenne

Korvan toiminta

Äänipaineen vaihtelu aiheuttaa tärykalvon liikkeen

Kuuloluut muuttavat värähtelyn mekaaniseksi ja vahvistavat

Akustinen refleksi (stapediusrefleksi): kuuloluut ja tärykalvo voivat jäykistyä suojellakseen korvaa voimakkailta ääniltä

Tärykalvon ja soikean ikkunan kokoero → vahvistuskerroin 20

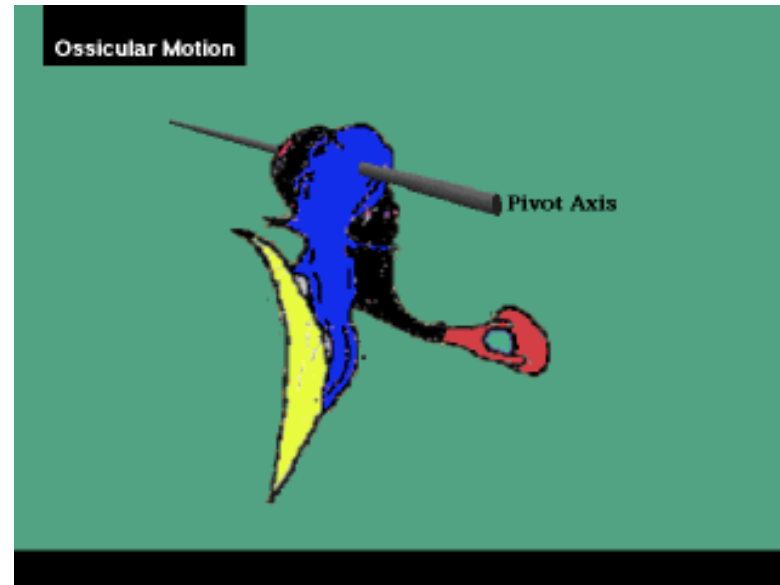
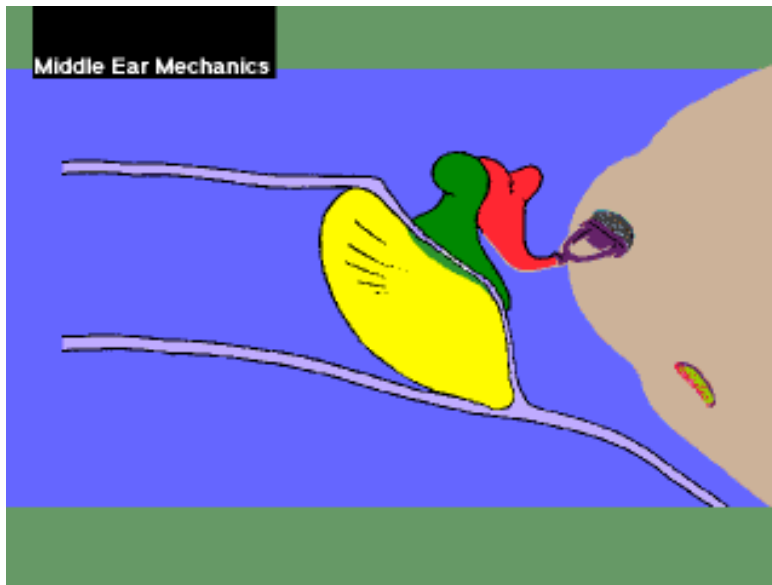
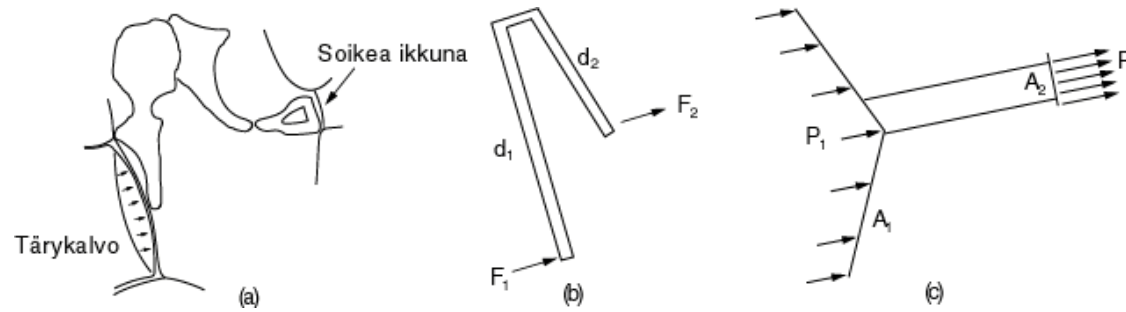
Simpukassa värähtely etenee nesteessä

Basilaarikalvon mekaaninen värähtely koodautuu sähköimpulsseiksi

Kuulohermo vie sähköimpulssit aivoihin

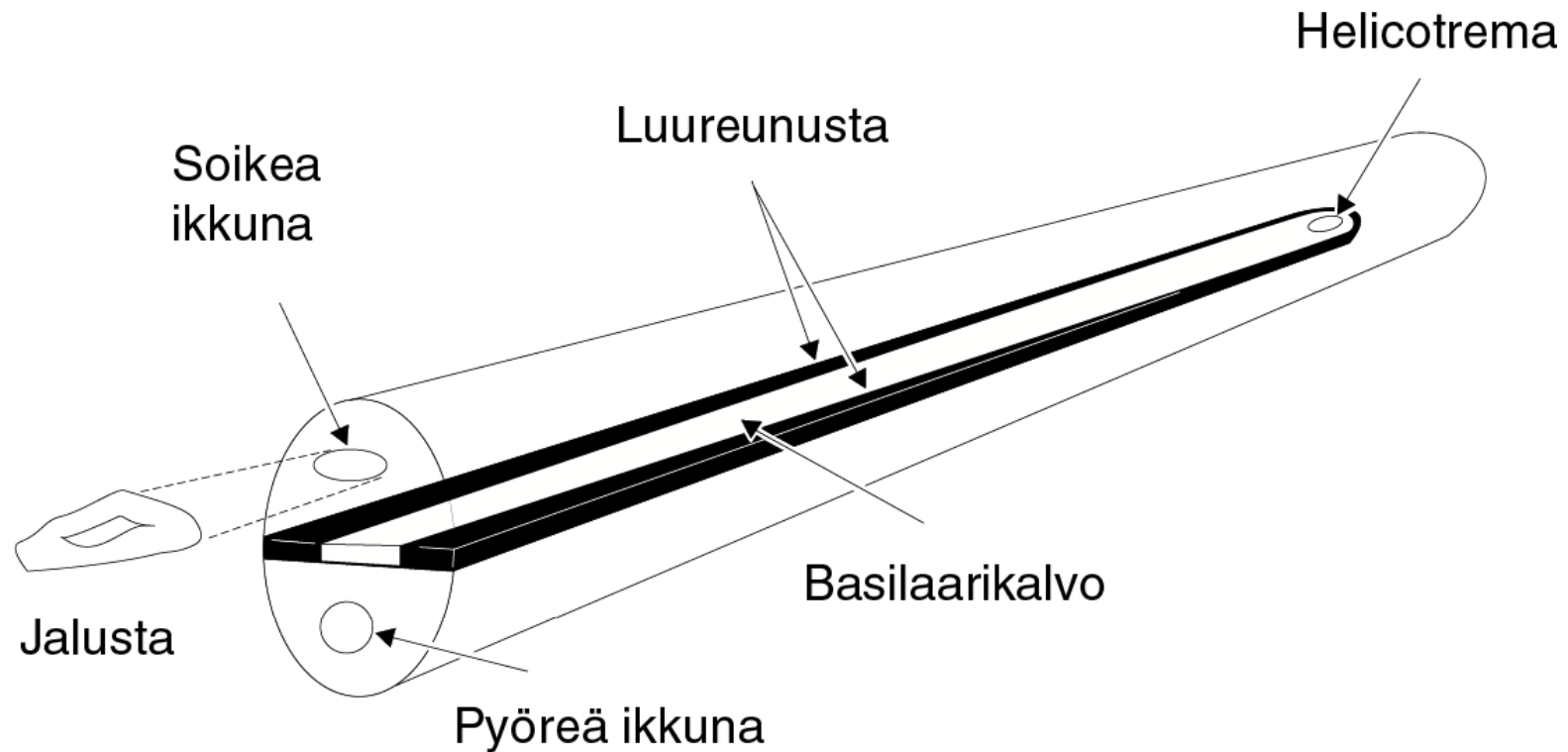

Kuuloluut

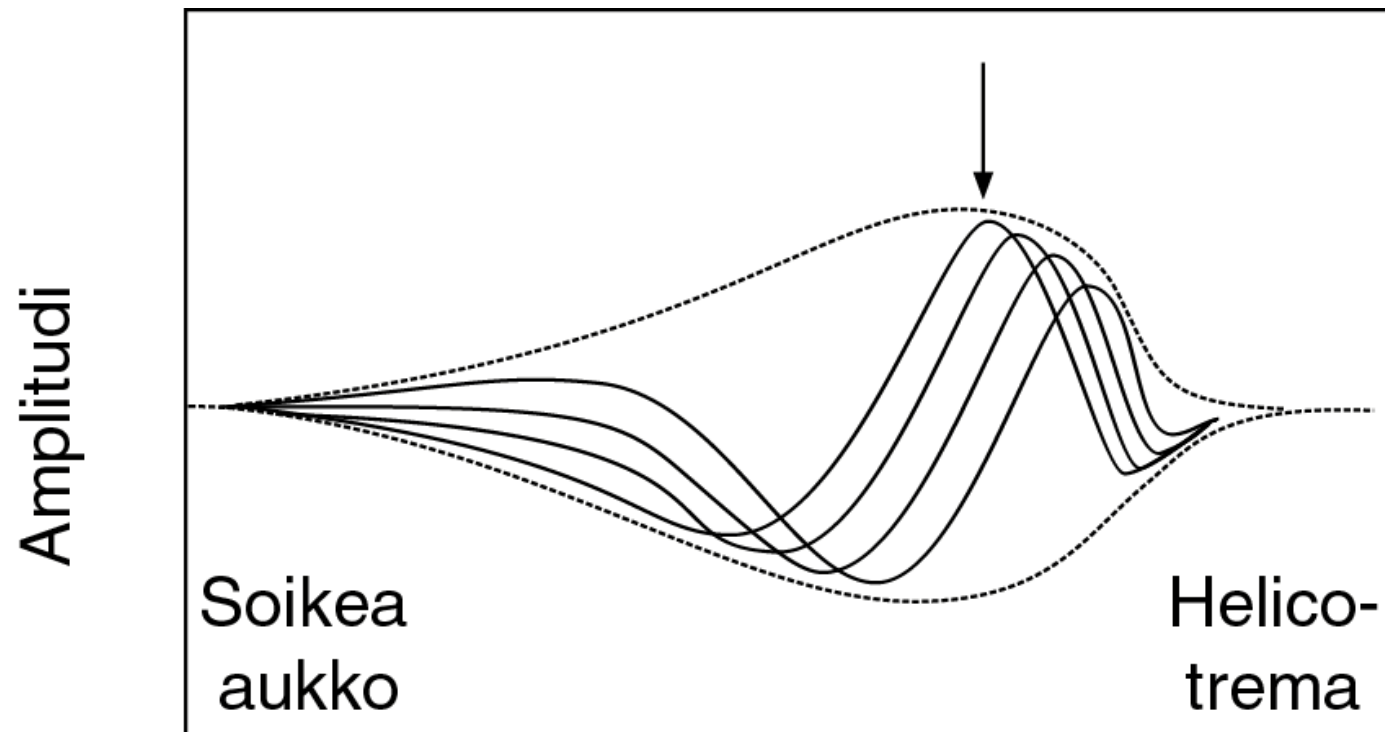
Sisäkorva ja simpukka

Simpukka oikaistuna

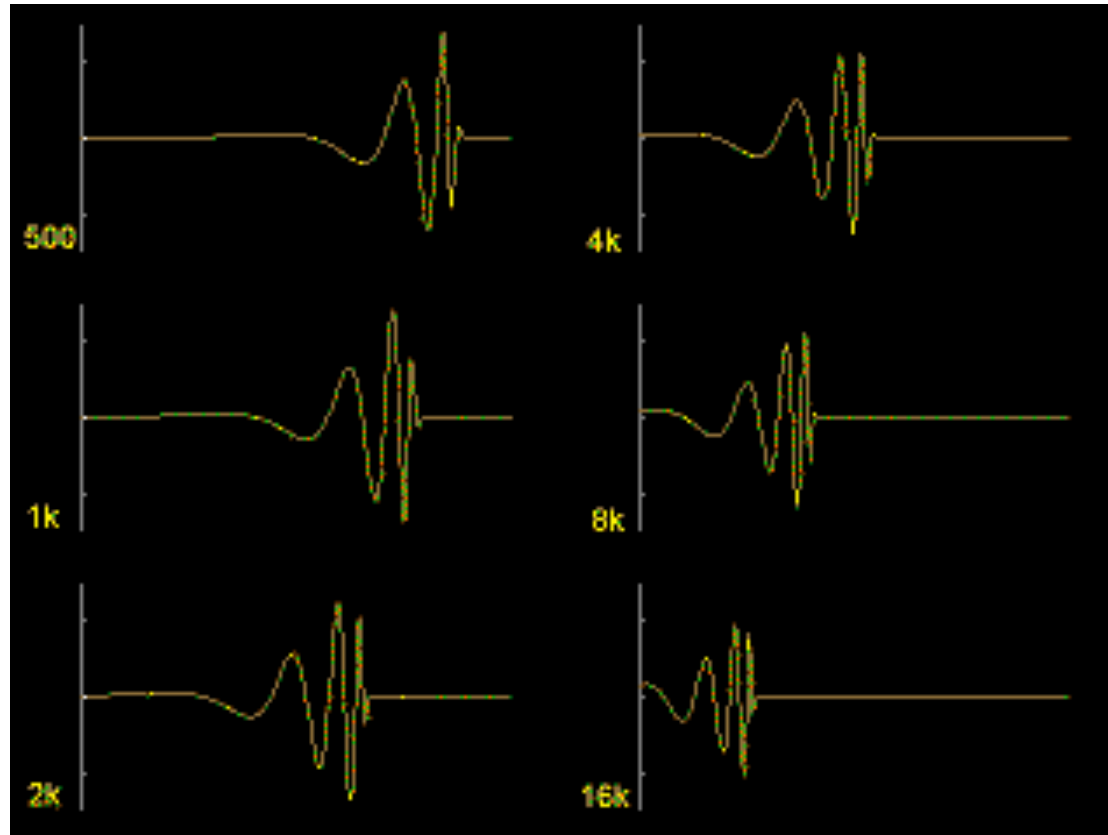

Basilaarikalvon toiminta

Kulkuaalto basilaarikalvolla

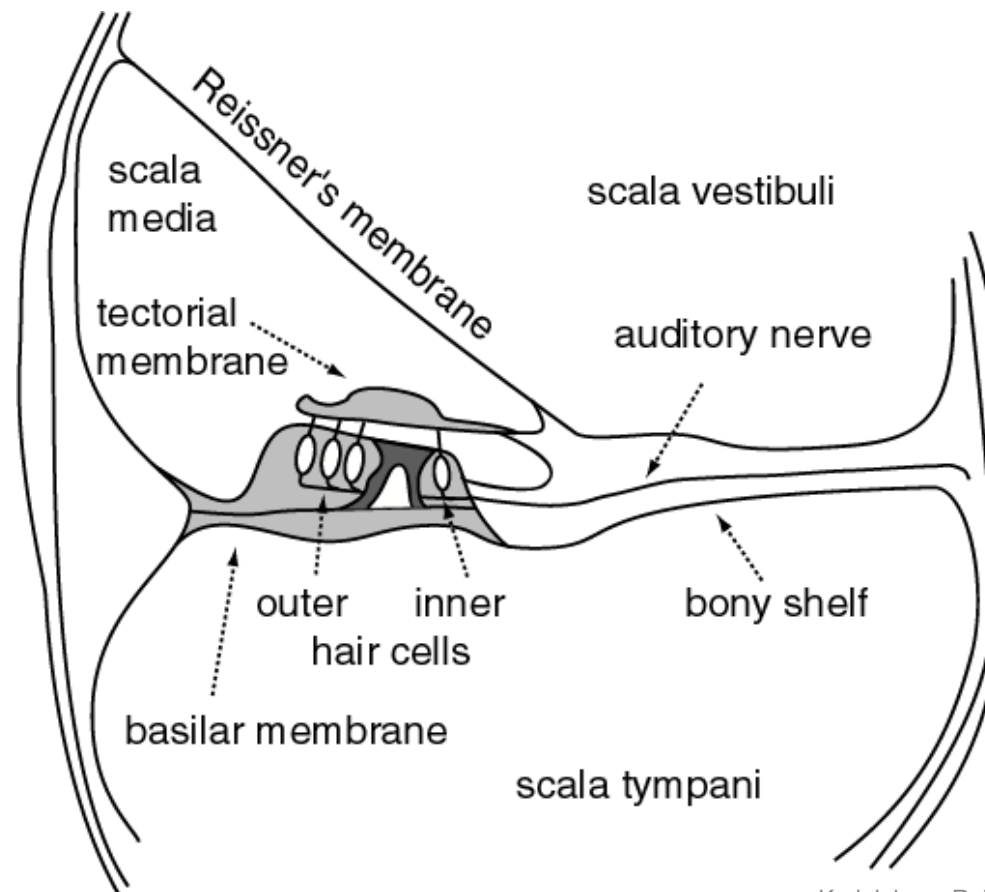

Kulkuaalto basilaarikalvolla

Karjalainen, Rahkila, Välimäki 1999-2001

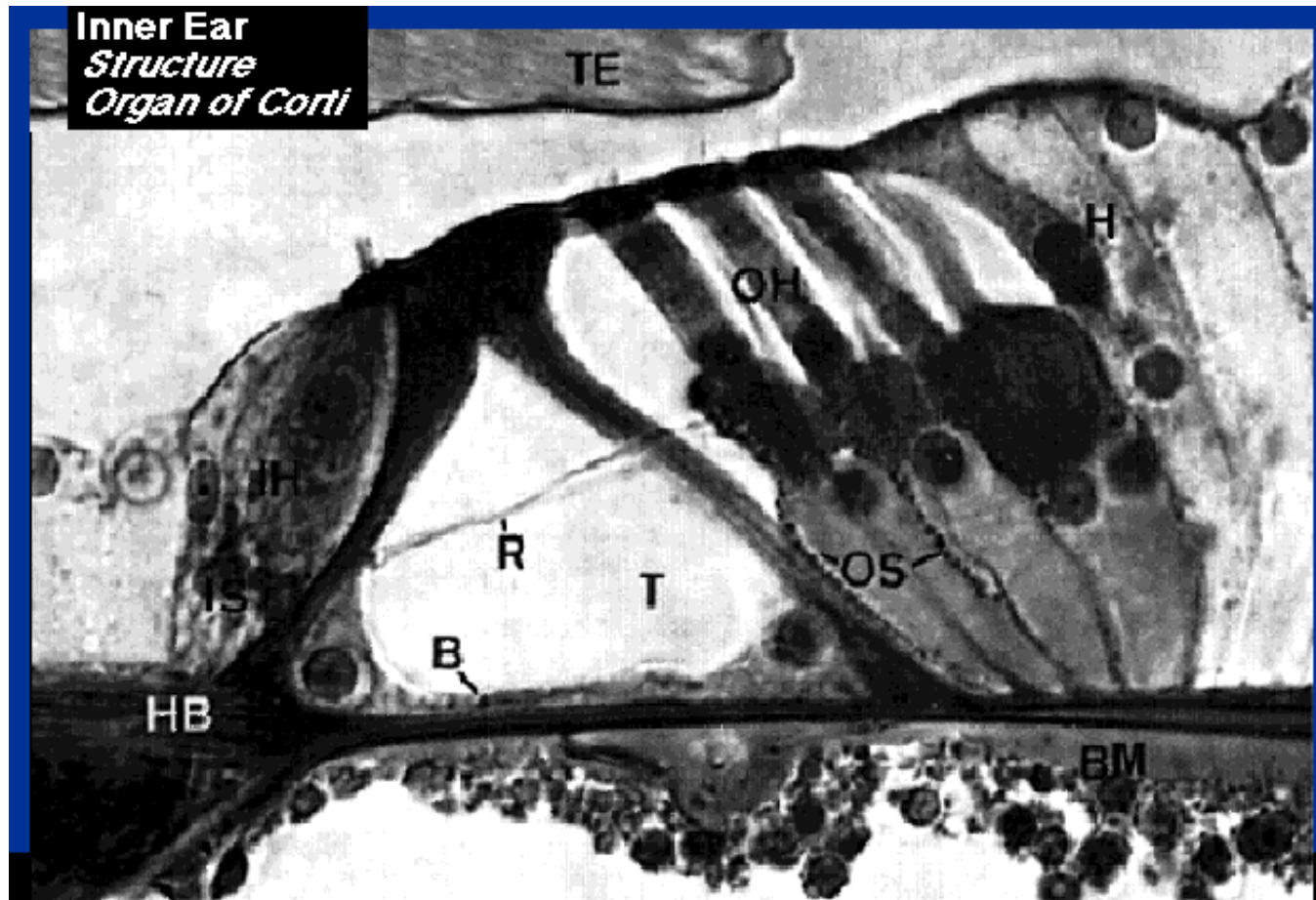
Simpukan poikkileikkaus

Karjalainen, Rahkila, Välimäki 1999-2001

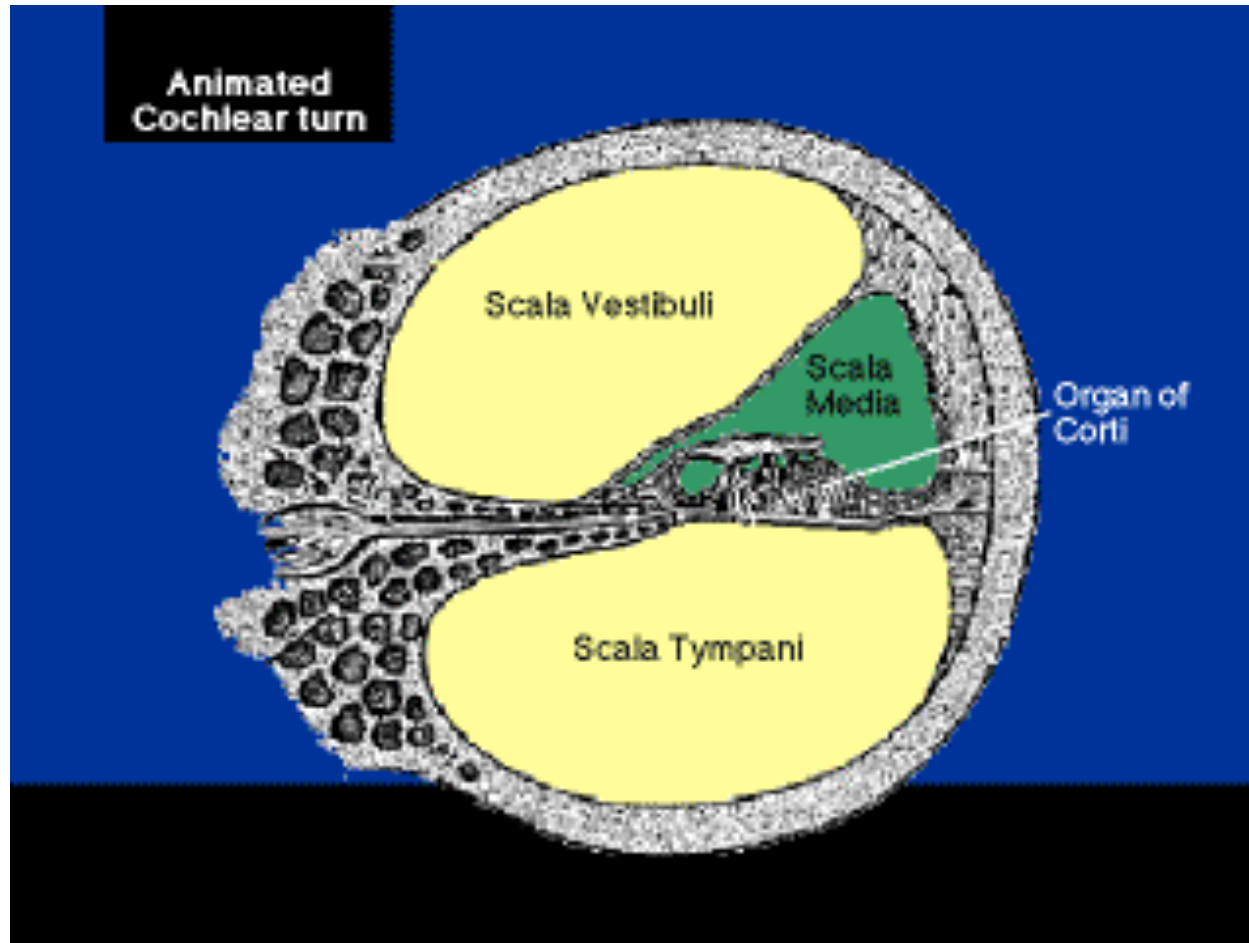

Aistinsolut Cortin elimessä

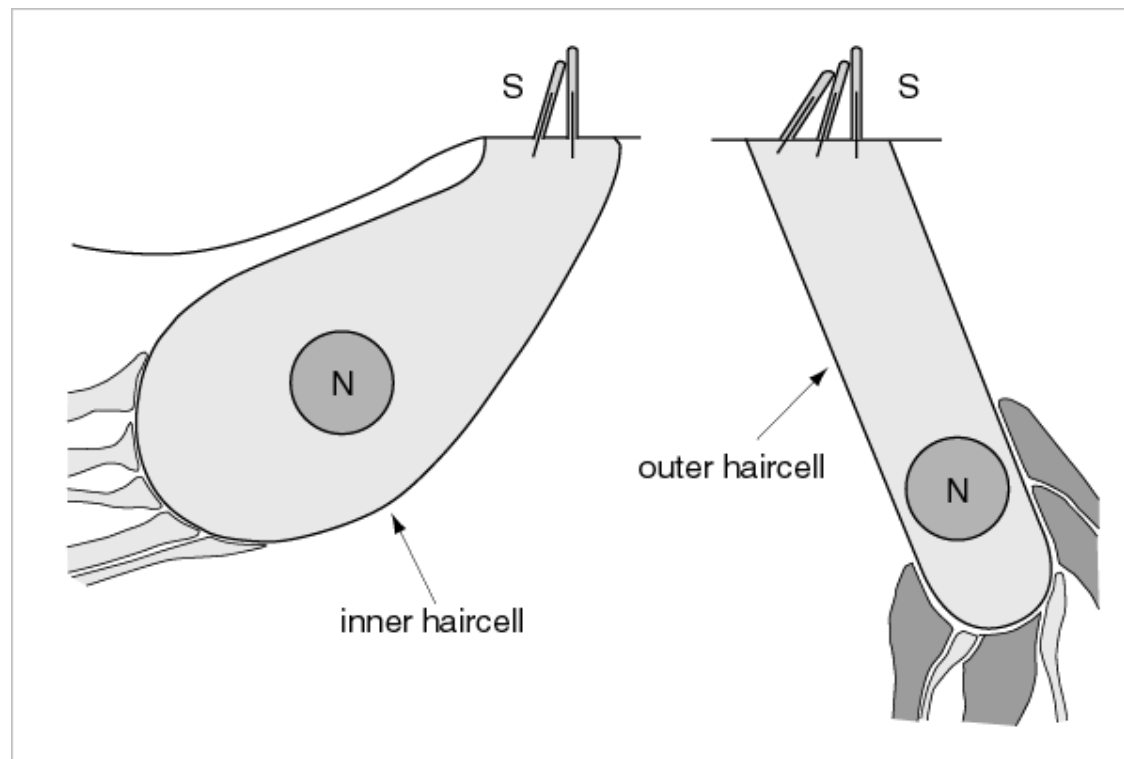

ki 1999-2001

Cortin elimen liike

Aistinsolut

Kuulon toiminta

**Jaetaan korvakäytävän ääni taajuuskaistoihin
Aivoihin etenevä signaali synkronoitunut tärykalvon liikkeen
kanssa**

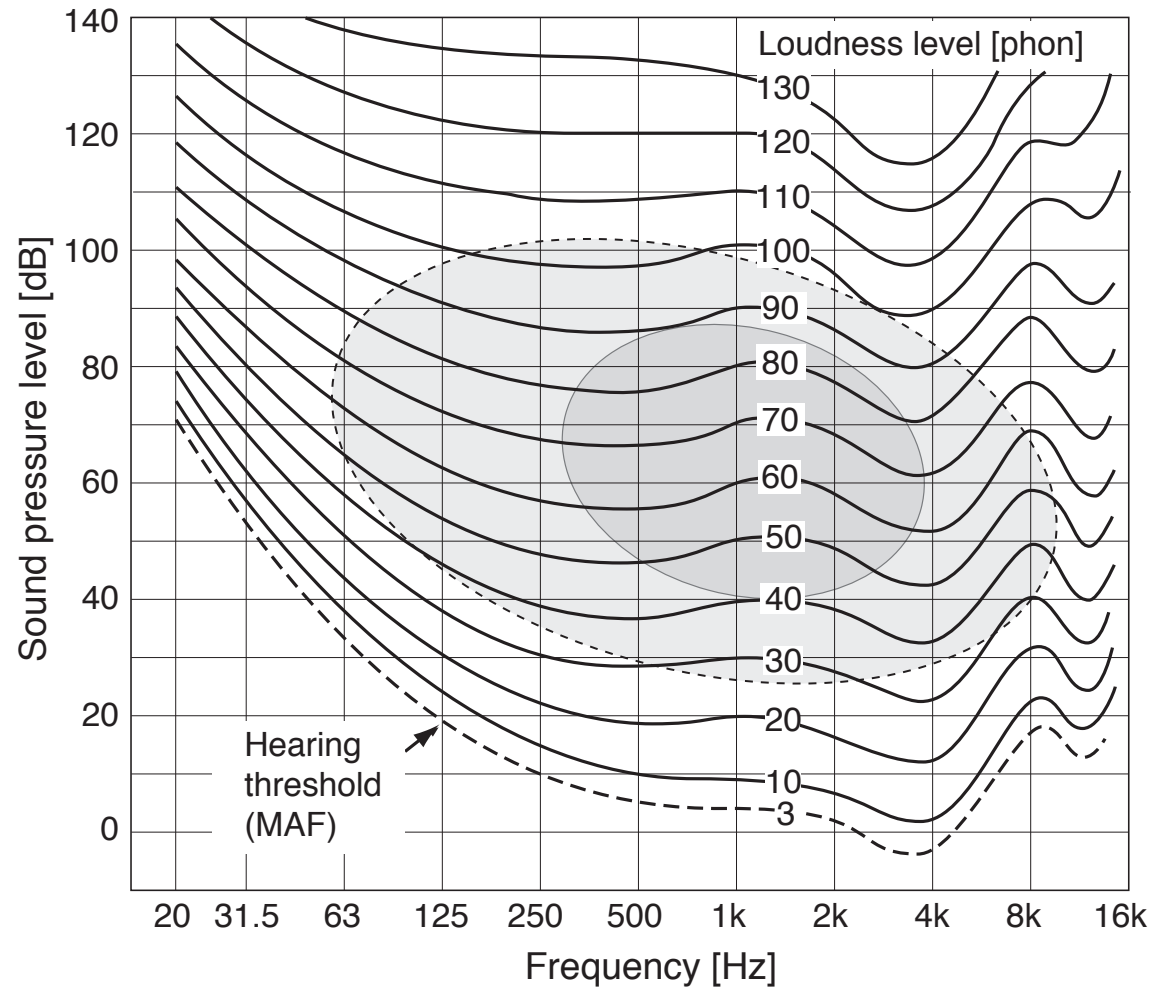
Kuuleeko ihminen kaiken äänen? Ei.

Peittääkö jokin ääni toista kuuluvista? Kyllä

Onko ihmisellä jokin aika-taajuusresoluutio? On

Voiko tätä resoluutiota käyttää äänen koodaamisessa? Jep.

Vakioäänekkyyssäyrät

Kriittiset kaistat

Taajuuskaista, jonka sisällä 2 tai useampi äänes herättää samoja aistinsoluja

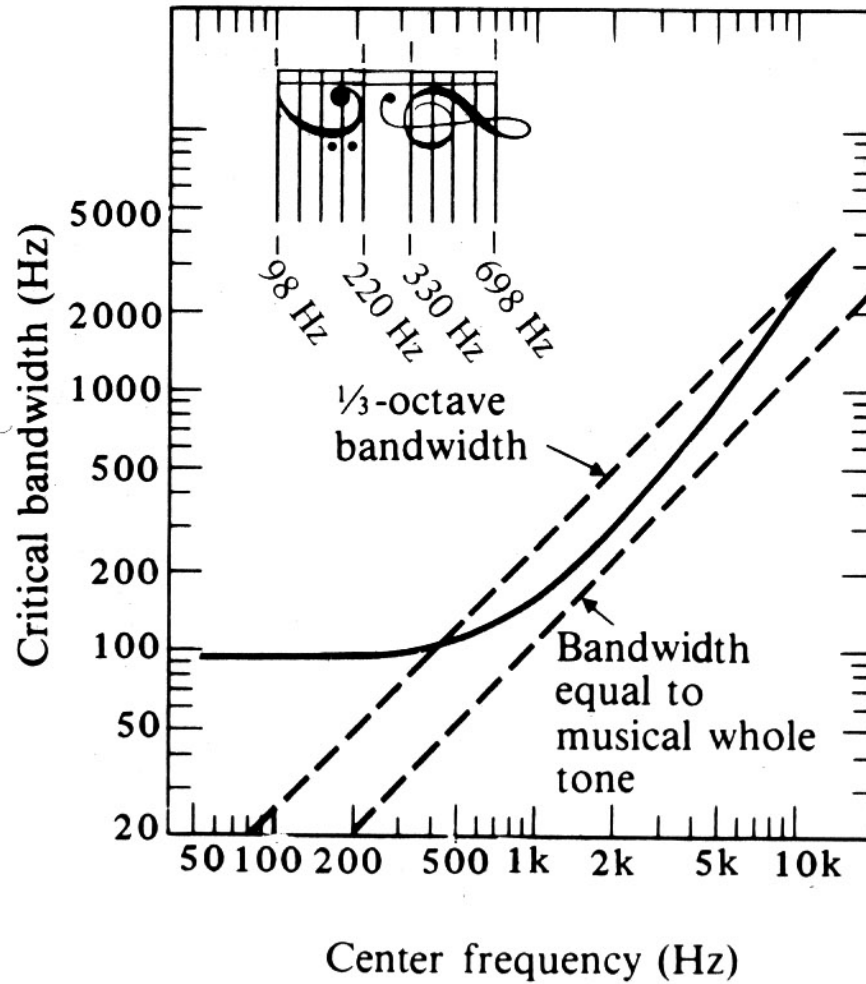
Kriittisen kaistan sisällä kuulolla on vaikeuksia erottaa ääneksiä toisistaan

Vastaa noin 1,3 mm matkaa basilaarikalvolla (n. 1300 aistinsolua)

Kriittisiä kaistoja on kuuloalueella noin 24 kpl

Ei vakiotaajuusrajat, vaan muodostuvat herätteen mukaan

Kriittiset kaistat

Center frequency (Hz)	Critical bandwidth (Hz)
100	90
200	90
500	110
1,000	150
2,000	280
5,000	700
10,000	1,200

Peittoilmiö

Kun korvaan kuuluu samanaikaisesti useita ääniä, ne voivat peittää toisensa kuulumattomiin

Peittoilmiön voi yleisesti ymmärtää kuulokynnyksen nousuna voimakkaimman kuuluvan äänen vaikutuksesta

Myös äänet, jotka kuuluvat peräjälkeen, voivat peittää toisiaan (aikapeittoilmiö)

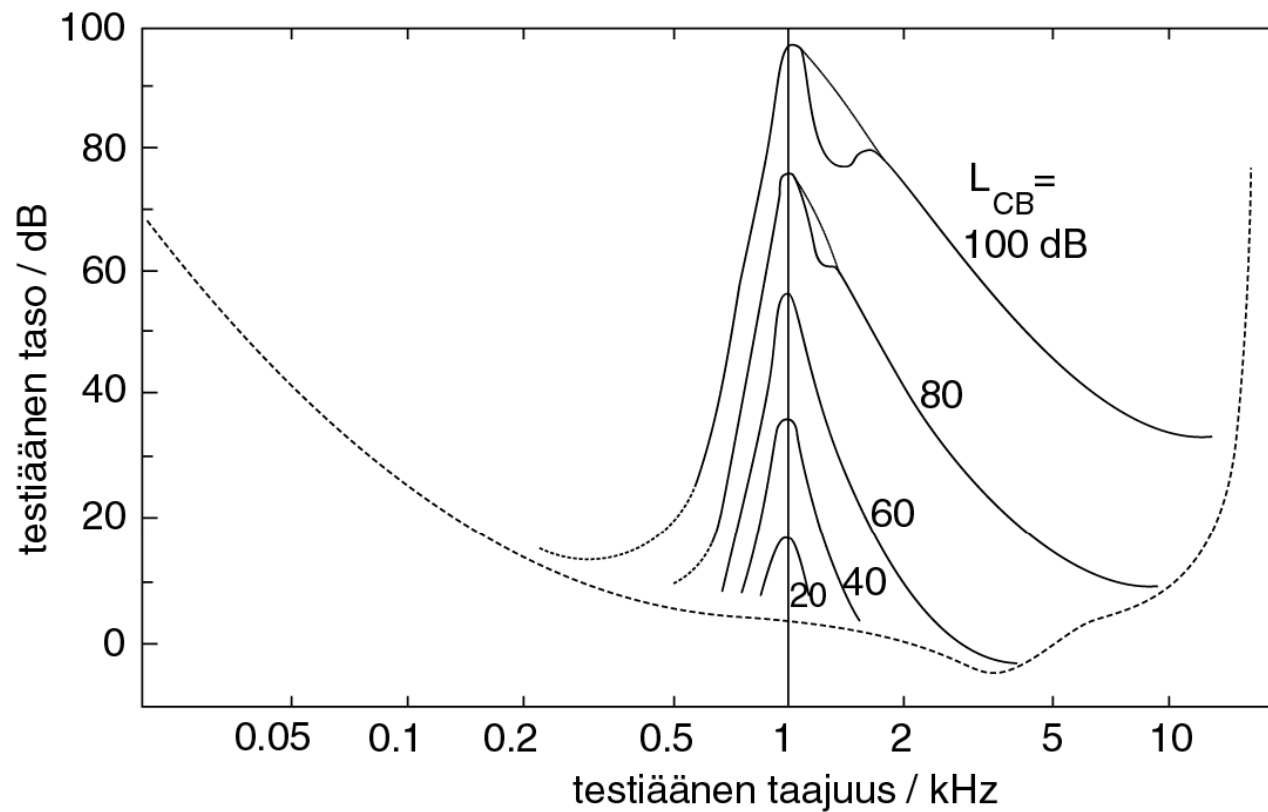
Peittoilmiötä voidaan tutkia siniäänten, kapeakaistaisen kohinan ja valkoisen kohinan avulla

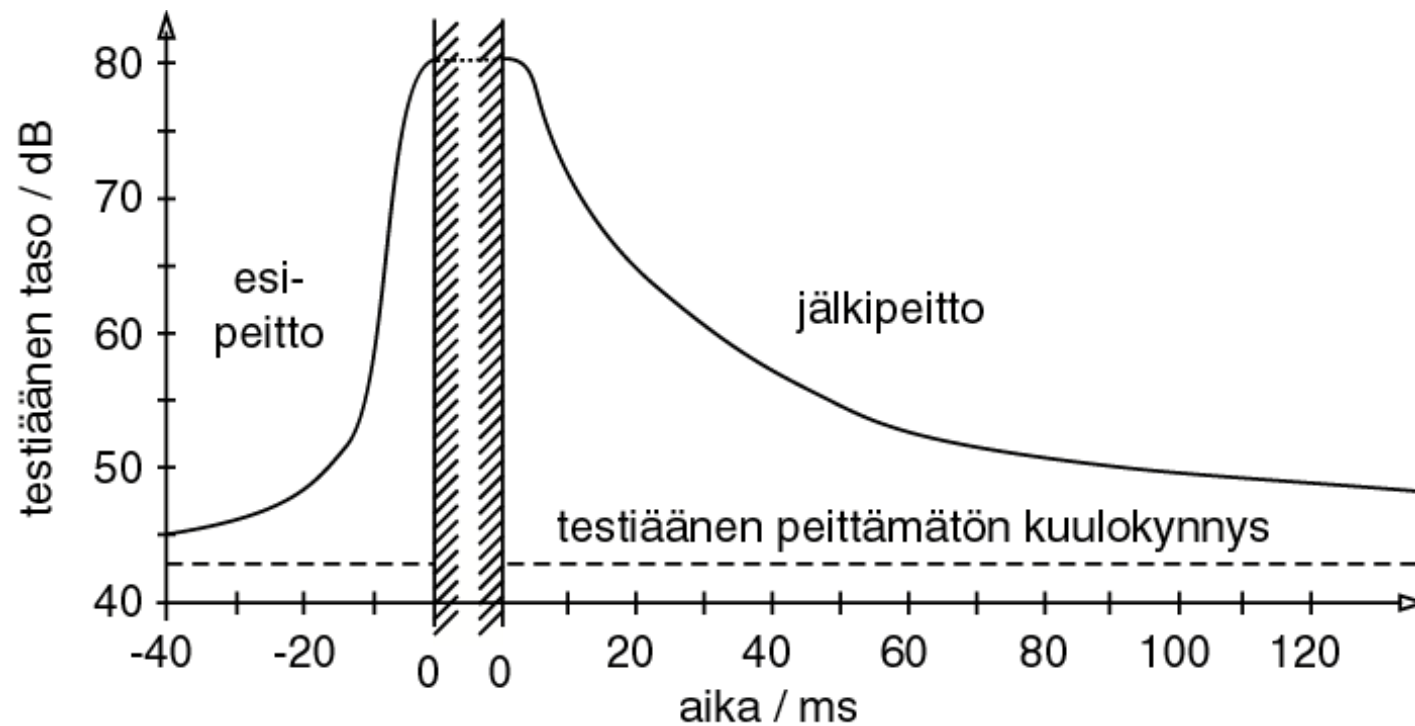
Peittoilmiön ominaisuuksia

- 1. Äänekset, jotka ovat taajuuksiltaan lähellä toisiaan, peittävät toisiaan enemmän kuin laajakaistaiset äänet**
- 2. Ääni peittää enemmän korkeampia ääniä kuin matalampia**
- 3. Mitä voimakkaampi ääni, sitä laajempi taajuuspeitto**
- 4. Jos taajuudet ovat kaukana toisistaan, ei peittoa**
- 5. Kapeakaistainen kohina peittää kuten äänes**
- 6. Laajakaistainen kohina peittää kaikkia taajuuksia (sovellus: ”akustinen parfyymi”)**

Taajuuspeitto

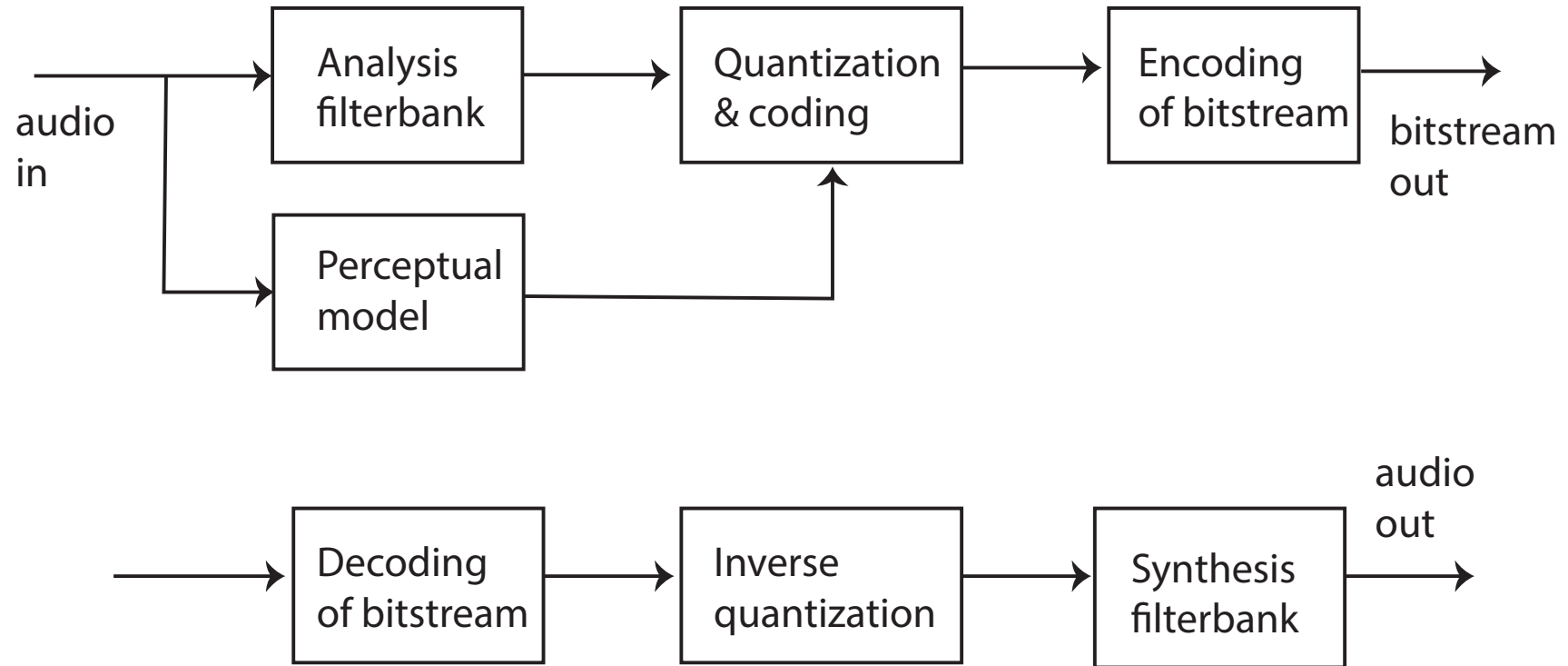

Aikapeitto

Äänen koodaus

Häviölliset koodekit

Häviölliset koodekit

MP3, AAC, puhekoodekit jne

- Hyödyntävät voimakkaasti peittoilmiötä
- Oletetaan signaalista jotain
- Puhekoodekit
- Musiikkikoodekit
- Pienen latenssin koodekit kommunikointia varten
- Artefaktit / laatu
- Laatu pitää aina mitata psykoakustisesti, ts. käyttämällä koehenkilöitä kuuntelukokeissa.

Häviöllisten koodekkien vaikutuksia

- Puhekommunikoinnissa GSM jo 1990-luvulla
- 2000-luvulla iTunes syrjäytti CD:n
- 2010-luvulla streaming, spotify, youtube, etc
- Verkon yli voidaan siirtää hyvälaatuista audiota
- + kuuntele mitä tahansa musiikkia milloin tahansa ja missä tahansa

Yhteenvetoa

- **Kommunikaatioakustiikan esittelyä**
- **Muutama perusasia akustiikasta ja signaaleista**
- **Kuulon rakenne ja toimintaperiaate**
- **Häviöllisen äänenkoodauksen periaatteet**